

Posudek na diplomovou práci

autor, obor:
název práce:

Ondřej Beránek
Sudety – sociologická studie

Téma posuzované diplomové práce je mimořádně aktuální a také zajímavé; v sociologii se mu přitom nedostává patřičné pozornosti. Jeho volba je tedy jednoznačně cenná.

Jak název napovídá, práce nemá ani malý, ani úzce specifikovaný cíl. Už proto se nelze divit, že je velmi členitá (má 10 kapitol a přílohy) a rozsahem odpovídá „slušné“ publikaci – jejich víc než úctyhodných 155 stran představuje ve skutečnosti zhruba 240 normostran textu, tj. až čtyřnásobek minima požadavku na diplomky. Z tohoto důvodu se proto mj. vyhnu textovému označování kapitol a jiným podobným pomocným informacím; čtenář posudku nechť si při čtení laskavě vezme diplomovou práci k ruce. Hlavně však zdůrazňuji, že rozsah nedovoluje posuzovateli ani detailnější specifikaci všeho, co si zasluhuje jak pozitivní, tak negativní ocenění.

Upozorním na určitá zjednodušování, která zbytečně poškozují text (nechť to autor bere jako pomoc). Jako příklad si vybírám právě začátek práce – Úvod; zvláště ten je „bohatý“ nedomyšlenostmi:

- České osídlování Sudet po válce – *absolutizace* (viz kraj bez předků těch, co tam sídlí; kulturní diskontinuita) nejen v tom, že mnozí se po válce vraceli (což je v rozporu s dalším textem – viz např. hornické české enklávy /s. 53 aj./; jde právě také o jiné kontinuity (hornický stav; či jsou „malostranští“ v rámci Prahy v situaci diskontinuity?; atd.) /s. 4 aj./.
- Mluvit o privilegiích osídlenců pohraničí /s. 5/ je povážlivé (nechci z toho dělat grotesku, ale „kremační příplatky“ se objevily až v posledních letech starého režimu); mimochodem: mluvilo se o „západní výspě *socialismu*“.
- S důrazem na naději v absenci „morálního patu svědomí“ asi mohu souhlasit, nicméně stojí za to zvážit také, nakolik jde přitom i o ztrátu *historického vědomí* (můžeme být lepší jen proto, že prostě mezigeneračně ztratíme paměť?).
- K úsilí o „poslovanštění Sudet“ a hodnotě „slovanské vzájemnosti“ /6/: jednak nechť si autor přečte třeba Karla Havlíčka, jednak Poláci mají dost odlišný vztah ke slovanské vzájemnosti (to k argumentu z polského tisku – nadto o významné míře přezíravosti Čechů ke Slovákům se dá s úspěchem pochybovat), i když se s Rusy častěji a intenzivněji perou. A nechť se zeptá Britů na hodnotu „germánské vzájemnosti“ či pomyslí na společenství hroudy a krve. Mluvit o „ztrátě Slovenska“ je příznak koloniálního myšlení, ne uvažování o partnerské rovnosti. Tohle všechno

má autor obsaženo v jednom odstavci! Což to vůči jádru textu zbytečná škoda, a je to podle mne dost devalvující.

- Jde také o to, že (nejen v podkapitolce o kulturní diskontinuitě) /8/ existovala souběžně diskontinuita státu i celého „tábora míru“ (ale to nemusím autorovi říkat – jen je někdy třeba ty „vrstvy“ diskontinuity odlišit, aby mohly být souvislosti lépe analyzovány.
- Také nechápu, pro by měl být očekáván – sic nenaplněný – vznik nové „sudetské identity“ /9/; dalo se někdy (dlouhodoběji) hovořit o takové identitě?

Vlastní první kapitola /11-22/ je zajímavě pojatou, byť nutně dílčí, charakteristikou Sudet: přírodně hospodářskou a „ideologickou“ (interpretacním sporem o ně).

- Drobná škoda je, že (až na zmínku sahající do r. 1820) tu dějiny pro Sudety začínají první světovou válkou; to však napravuje už kapitola další. (Že třeba není zmínka o lázeňství, je jen detailem. Myslím také, že v práci nikoli první P. Pithartovy charakteristiky vnášejí do textu sice jistou politizující poetiku, ale – zdá se mi – nic moc navíc.)

Druhá kapitola si všímá soužití Čechů a Němců; všímá si zemské identity a procesů postupné (?) diferenciací či – řekněme – etnické „individualizace“, s mnohými momenty vzájemné neznalosti. Pokud jako nehistorik mohu posoudit, je jako exkurs sociologa velice zajímavě, poutavě, plasticky udělána.

- Mělo-li by mi na ní něco vadit, tak je to prezentační oslabení faktu, že tento vztah se staletí vyvíjel v rámci Rakouska (-Uherska) jako politického, hospodářského i v užším smyslu kulturního celku, a byl tím průběžně poznamenáván.

Další kapitola začíná tam, kde skončila předchozí: koncem II. světové války. Z mé strany tu platí chvála podobná ocenění kapitoly minulé. Reflexe reality literaturou, data a komentáře k vystěhování Čechů a odsunu Němců, demograficko sociologické charakteristiky osídlování pohraničí atd. jsou věcně laděné, plastické a bohaté; autorův názor je přitom nenásilně všudypřítomný. Hodnota takto provedené souhrnné informace je značná. (Rád si mnohé pasáže přečtu někdy později znovu a v klidu.) Následující kapitola (čtvrtá /53-/) se věnuje *sociálnímu* (spíš kulturnímu) životu novoosídlenců, a to přiměřeně na pozadí politicko-ekonomických proměn země. Stručná kapitola je živá zase jinak – kronikářskými zdroji apod. Možná chybí reflexe výrazně městsky-průmyslových částí (severozápadní část republiky je přece výraznou aglomerací v tomto ohledu – ale to už autorovi vymýšlel další úkoly). Pozoruhodná 5. kapitola (k typologii sídelních jednotek) obsahuje výrazné etnografické či urbanistické ohledy.

- Mezi typy – do celku obrazu, jak se domnívám – však opět trochu chybí pohled na větší města (kde se určitě obraz staro- a novoosídlenců stírá). Ale jak k nim dojít? (O Teplicích, Mostě či Ústí n.L. se rozvažuje „jen“ v dimenzi okresů či území uhelné pánve.) Jistěže je zde v ohledu sociokulturního života mnoho „nezmapovaného“.

Kapitola šestá je zase jiným, ale komplementárním a užitečným pohledem na Sudety – tj. prizmatem „pohraničnosti“, pohraničí, či perifernosti. Což je významná položka sociologie územních celků /82-/ a autor ji také sociologicky cítí (včetně pohledů přes Simmela, některé polské sociology atd.); ale nejen. Má myslím pravdu, když i touto cestou upozorňuje na důležitý moment svého tématu – totiž že blízkost vlastně rozděluje /84-/. Mimochodem, zde mají „obrazové ilustrace“ zvláštní moderní nápaditost – ostatně celé obrazové (a tabulkové) vybavení práce je vsutku obdivuhodné.

Sedmou kapitolou se zase mění – a opět funkčně – zorný úhel: začátkem jsou poznámky z teorie multikulturních (či etnických) vztahů;

- tyto „vstupy“ by se jistě asi daly trochu vylepšit (ve prospěch záměrů práce – to vyústění do schemátka kolem integrace /93/ je rozpačité). Národnostní složení, obraz Němce a sebereflexe Čecha těžko mohou v celkové mozaice chybět (zde i na řadě dalších míst autor hodně čerpá ze sociologické produkce severočesky a vůbec „pohraničně“ orientovaných autorů /F. Zich a další/). U velkých zdevastovaných (a zčásti už rekultivovaných) území je pak nemyslitelné zapomenout na téma kulturní krajiny (kap. 8)
- –což je ovšem (na můj vkus) pojednání „více z dálky“, abstraktněji, méně přesvědčivě; možná by stálo za to si třeba popovídat s pár lidmi o tom, jak se jim krajina měnila a mění před očima. Což platí dost i pro kapitolu 9 (i s tématem „Homo Chalupář“ /115/.

Príznačným faktickým závěrem práce je střízlivě zpracované téma euroregionů (s otazníkem spojeným s nadějí). Závěr pak je stručný a kultivovaný.

Přes všechny opticky četné kritické poznámky chci konstatovat, že jde o práci pozoruhodnou obsahem i formou. Je to v jistém smyslu monografické dílo, s mezioborovými zdroji – a přesto dílo jasně sociologické. Ilustrující aparát je doslova úžasný, přílohy cenné, formální i jazykové zpracování plně uspokojující. Odkazované zdroje přiměřené obsahu. Rozsah až děsivě nadstandardní. Když se autor lépe vyrovná se začátkem a zčásti i s některými pasážemi blíže k závěru práce (to by měl!! – viz výše; konce a hlavně začátky jsou často psány ve chvatu či tehdy, kdy se toho ještě moc neví), bude práce dílem, které bych moc rád viděl v podobě řádné publikace. (Doufám, že se nemýlím – snad také proto, že jsem svých „prvních“ téměř čtyřicet let života strávil v šachetním, venkovském a městském severočeském pohraničním prostředí, a přesto jsem práci dočetl rád až do konce.)

Práci rozhodně **doporučuji k obhajobě** a hodnotím ji celkově známkou:

v ý b o r n ě

V Praze dne 18. 9. 2006

PhDr. Richard Růžička, CSc.
oponent diplomové práce

(Beranek Ondrej 2006.doc)

